

Zdeněk Kaplan, Jiří Danihelka, Jindřich Chrtek jun., Jan Kirschner, Karel Kubát, Milan Štech a Jan Štěpánek (eds): Klíč ke květeně ČR

V srpnu loňského roku vyšel po dlouhém a netrpělivém očekávání celé naší botanické obce Klíč ke květeně České republiky ve svém druhém, aktualizovaném a přepracovaném vydání. Měl jsem to štěstí zakoupit ho právě v den jeho vydání 21. srpna 2019 v pražské prodejně Nakladatelství Academia, tedy zhruba po třech letech od chvíle, kdy byl počátkem srpna 2016 jeho rukopis předán do redakce (o přípravě druhého vydání blíže v Živě 2019, 6: CXL–CXLI).

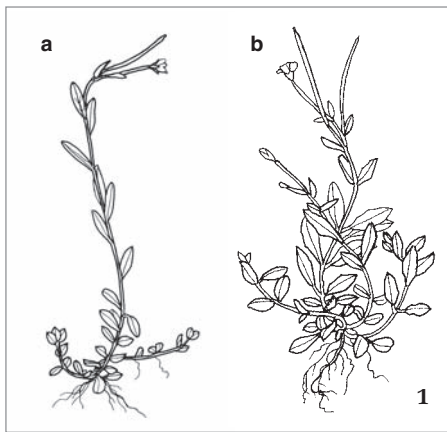
Hned po prvním prolistování a potěškání bylo jasné, že jde o informaci nabitou a pro botanika nepostradatelnou příručku, formátu však nikoli kapesního! Od prvního vydání v r. 2002 nabyl Klíč jak na objemu, tak na hmotnosti (téměř o 450 g). Kniha je svázaná v pevných deskách a lze si jen přát, aby vazba byla odolnější a trvalejší než u prvního vydání, kterému časté používání příliš nesvědčilo. Odolnost klíče při práci v terénu, byť jeho rozměry a hmotnost k tomu příliš nevyzývají, nejspíše zvýší plastový obal, který knihu chrání. Je na ni však jen volně nasazený, a tak se až časem ukáže, jak praktické bude toto opatření.

Autorský tým pod vedením Zdeňka Kaplana (Botanický ústav AV ČR) se od prvního vydání, které editoval Karel Kubát, významně proměnil a rozrostl. Výsledný text na 1 168 stranách je dílem 51 autorů a obsahuje také bezmála dva tisíce perokresb především od Anny Skoumalové-Hadačové a v menší míře i Evy Smrčinové.

V úvodní části je morfologicko-terminologický slovník, který je oproti prvnímu vydání rozšířen a přepracován a obsahuje i perokresby základních tvarů rostlinných orgánů. Následuje Přehled přijatého systému vyšších rostlin a Klíč k určení čeledí – tomu předchází klíč k určení základních skupin, nově i pro vodní rostliny.

Hlavním a nejobsáhlejším blokem jsou samotné rodové dichotomické klíče v rámci jednotlivých čeledí. Zde může na první pohled překvapit řadu uživatelů jejich uspořádání. Přijatý systém vyšších taxonomických skupin odráží výsledky současných fylogenetických studií, a proto se jejich řazení poněkud liší – jak od jeho prvního vydání, tak od všech našich dosavadních domácích klíčů. Krytosemenné rostliny jsou tradičně řazeny za rostlinami výtrusnými (plavuně, přesličky, kapradiny) a nahosemennými. Za třídou bazálních krytosemenných (*Magnoliopsida*) však následuje třída jednoděložných (*Liliopsida*) a systém uzavírají rostliny dvouděložné (*Rosopsida*). Namísto dosud obvyklého zakončení orobinci (čeleď *Typhaceae*) končí tedy druhé vydání Klíče hvězdnicovitými (*Asteraceae*).

V tomto systému najdeme několik nových čeledí, např. jmelovité (*Viscaceae*),

1 Vrbovka nicí (*Epilobium nutans*, obr. a) a v. drchničkolistá (*E. anagallidifolium*, b). Ukázka ilustrací z Klíče ke květeně České republiky (2019)

kalinovitě (*Viburnaceae*), kejkliřkovitě (*Phrymaceae*), kohátkovitě (*Tofieldiaceae*), liliovcovitě (*Nartheciaceae*), puškvorcovitě (*Acoraceae*), puštičkovitě (*Linderniaceae*), zimozelovitě (*Linnaeaceae*) a kvůli nově zavlečeným či zplauňujícím druhům rostlin i čeledi křídelnicovitě (*Pteridaceae*), luštěnicovitě (*Cleomaceae*) nebo paznehtníkovitě (*Acanthaceae*).

Do druhého vydání Klíče je zahrnuto celkem 3 713 druhů a poddruhů v 965 rodech a 193 čeledích. Za období od jeho prvního vydání v r. 2002 bylo doplněno 413 druhů a poddruhů.

Zpracování má jednotnou podobu. Přes to se výjimky najdou. V rámci rodu pam-

peliška (*Taraxacum*) je jeho druhově nejpočetnější sekce *Taraxacum* (dříve *Ruderalia*) omezena jen na podobu obsáhlejší poznámky, podobně jak tomu bylo v prvním vydání; konečně ani zpracování rodu v 8. dílu Květeny ČR z r. 2010 klasický klíč k této sekci neobsahuje. Novinkou je zpracování jeřábů (rod *Sorbus*), kde jsou vedle hlavního rodového klíče doplněny ještě dílčí klíče regionální, které usnadňují orientaci v jednotlivých územích. Opačný případ ale představují ostružiníky (rod *Rubus*). Oproti prvnímu vydání bylo jejich zpracování bohužel redukováno jen na klíč k určení základních druhů a skupin, druhy podrodu *Rubus* jsou uvedeny pouze formou přehledu.

Velmi užitečné a praktické jsou úvodní pasáže u některých, na určování náročnějších, rodů – např. psineček (*Agrostis*), hvězdoš (*Callitriche*), vrbovka (*Epilobium*), světlík (*Euphrasia*), kostřava (*Festuca*), křivatec (*Gagea*), černýš (*Melampyrum*), pryskyřník (*Ranunculus*, resp. *Batrachium*), vrba (*Salix*), jeřáb (*Sorbus*) a rozrazil (*Veronica*), kde jejich autoři upozorňují na zvláštnosti morfologické i na problémy determinace.

Významné byly přepracovány např. kapradiny (*Polypodiophyta*) nebo rody merlík (*Chenopodium*), kostřava (*Festuca*) a jeřáb (*Sorbus*). Přibyly také ilustrace důležitých determinacních znaků např. u rodů psineček (*Agrostis*), krotkyhel (*Alchemilla*), sveřep (*Bromus*), vrbovka (*Epilobium*, obr. 1), kruštík (*Epipactis*), dub (*Quercus*), jeřáb (*Sorbus*), řepeň (*Xanthium*), ale i u řady dalších. V některých případech se zdá, že by rozvržení ilustrací mohlo být vzhledem k úspoře místa přece jen trochu šetrnější.

Česká jména rostlin jsou většinou převzata v nezměněné podobě z prvního vydání Klíče, doplněna byla samozřejmě u taxonů, které jsou pro naši květenu nové.

Výtek, nebo spíše připomínka k formě a věcnému obsahu je opravdu poskrovnu. Oproti prvnímu vydání byla zcela vynechána krátká kapitola věnovaná fyto geografii. Mohla být nahrazena alespoň orientační mapou ČR se základním geografickým členěním třeba na jedné z vnitřních stran knižních desek, kde se opakují Zkratky a značky, které jsou ve stejném rozsahu uvedeny i přímo v textu (str. 12–14). S takovou mapou se můžeme setkat v některých botanických klíčích okolních zemí a také uživatelé toho našeho by ji jistě přivítali. Podobně bychom mohli uvažovat o stručném anglickém slovníku pro případné zahraniční čtenáře. Několik drobných chyb (odkazy v klíčích a v rejstříku) zde není třeba zvlášť zmiňovat.

Vzhledem k tomu, že zpracování jednotlivých skupin se ujali naši přední specialisté, je věcný obsah druhého vydání Klíče na velmi vysoké úrovni. V každém případě je třeba vyzdvihnout práci editorů, protože sjednotit, zkontrolovat a provázat texty tolika autorů je úkol nadmíru obtížný. Soulad věcné a formální stránky dělá z druhého vydání vynikající úrovcovací příručku, byť – jak už jsem naznačil výše – její využitelnost přímo v terénu bude kvůli objemu a hmotnosti poněkud omezená.

Academia, Praha 2019, 1 168 str.
Doporučená cena 595 Kč